

Om Tilkastningen af Gammelholms Canal

A. Colding

Tidsskrifter

Qvartalsberetninger fra Industriforeningen. 1861

1861

Chlorzink. Efter Sæbedannelsen var Fedtmasfens Smeltepunkt 42° C. Samme blev derefter destilleret uden Vanddamp, hvorved man erholdt et Product, der smeltede ved 45° C. 240 Dele Chlorzink erholdtes atter tilbage.

Første Forsøg med Palmeolie. 2160 Dele Palmeolie med 24° C. til Smeltepunkt bleve behandlede med 260 Dele eller 12 Procent Chlorzink. Productet ved Sæbedannelsen smeltede ved 35° C. og ved Destillationen (uden Vanddamp) ved 45° C. 211 Dele Chlorzink erholdtes atter tilbage.

Andet Forsøg med Palmeolie. 300 Dele Palmeolie gave efter Sæbedannelsen 290 Dele Fedt, følgende med et Tab af $3\frac{1}{2}$ Procent. 260 Dele af det til Sæbe dannede Fedt gave ved Destillation med Vanddamp følgende Producter:

- 1 Product : 155 Dele hvidt, krystallinsk, smeltede ved 55° C.
- 2 " : 32 Dele, gulagtigt, krystallinsk, smeltede ved 33° C.
- 3 " : 55 Dele, grønliggul, halvlydende som Honning.

242 Dele.

Forsøg med Cocosnolie. Desforuden blev der ogsaa anstillet Forsøg med Cocosnolie, der ligeledes gave et tilfredsstillende Resultat, men hvorved man forudsatte, at Cocosnolien behøvede noget mere Chlorzink paa Grund af den store Mængde Vand, som den indeholder, eller som danner sig.

Forsøg med Oliesyre. 300 Dele Oliesyre fra en Lysefabrik, hvor Forsæbningen bliver bevirket ved Kalk, bleve behandlede i Varmen med 12 Procent vandfri Chlorzink, og gave ved Destillationen et hvidt, fast Product, der udgjorde 170 Dele, og smeltede ved 32° C., og et gult Product, blødt som Smør, der androg 30 Dele. I dette Resultat ligger en videre Lighed mellem Virkningen af Chlorzink og af Svovlsyre, thi ved Behandlingen med Svovlsyre og Destillation udvinder man af Oliesyren, der hidrører fra Stearinfabrikkerne, hvor Forsæbningen bliver udført med Kalk, ogsaa 25 til 30 Procent af en stiv Fedtsyre.

(Af Compt. rend. derfra i polyt. Centralblatt.)

Om Tilkastningen af Gammelholms Canal.

(Et Foredrag i Industriforeningen af Stadsingenieur A. Gølding.)

Mine Herrer!

Jeg antager, det er Dem Alle bekendt, at der i det sidste Efteraar blev forelagt Rigsraadet en Plan til Gammelholms Bebyggelse, og at denne Plan, som var forfattet af Hr. Professor Meldahl, blev billiget af Rigsraadet saa vidt, at der for Aarene 1860—62 er bevilget en anseelig Pengesum til Arbejder paa Gammelholm, som danne Begyndelsen til Planens Gjennemførelse.

I Anledning af denne Plan findes der i Illustreret Tidende Nr. 26, ved Siden af en Afbildning af Planen, en Deel Meddelelser af Professor Meldahl, der oprindelig skulde have været bestemte til at meddeles i et Foredrag, han agtede at holde her i Foreningen. I disse Meddelelser giver Professor Meldahl først nogle historiske Oplysninger over Gammelholms Benyttelse i ældre Tider, hvorved han bemærker, at der fra Aaret 1674 eksisterer en Plan, som viser, at man alt den Gang har tænkt paa at bygge Gammelholm, at anlægge Nyhavn og at tilkaste Halvdelen af Gammelholms Canal. Derefter omtales, hvilke Forhandlinger der siden Aaret 1807 have fundet Sted med Hensyn til Gammelholms Fraskytning og Bebyggelse, og det fremhæves, at alle de ansete Mænd og Commissioner, som have behandlet denne Sag, have tænkt sig Canalen tilkastet. Efterat den i Aaret 1858 vedtagne Lov om Gammelholms Fraskytning var udkommen, blev det i Aaret 1859 overdraget Professor Meldahl at udarbejde de Planer og Overslag, som til Sagens videre Fremme skulde forelægges Rigsraadet i Slutningen af Aaret, og nu hedder det videre i Professorens Meddelelser: „Der var imidlertid af Stadsingenieur Gølding bleven reist et Spørgsmaal om, hvorvidt man ikke, fremfor at tilkaste Gammelholms Canal, burde forbinde den med Nyhavn ved en Canal bag om Charlottenborg. Denne Tanke optoges af Magistraten; og der nedfattes til dens Bedømmelse en Comitee, bestaaende af Statsraad Schovelin, Professor Meldahl, Major Dreier, Capitain Tuzen, Agent Clausen, Capitain Suenen og Stadsingenieur Gølding. Sidstnævnte blev ene

om at indstille sit Forslag; Comiteens Fleertal tilraadede, ligesom alle andre Autoriteter og Commissioner, der hidtil have haft at gjøre med denne Sag, Canalens Tilkastrning, saa meget mere, som Udførelsen af Stadsingeniurens Forslag vilde medføre en Udgift af ca. 800,000 Rdl., en Udgift der ikke stod i noget rimeligt Forhold til det, der vilde opnaaes. Professor Meldahl viste, at de af Stadsingeniuren foreslaaede Canal- og Raibredder, samt Bro- og Gadeanlæg maatte anses for utilstrækkelige og u hensigtsmæssige samt ikke passende til de Fordringer, Nutiden stiller til slige Anlæg. Borgerrepræsentanterne, hvem Sagen forelagdes, tiltraadte med stort Fleertal den af Comiteens Fleertal udtalte Ansæelse". Derefter omtaler Professor Meldahl, hvorledes et Mindretal af Rigsraadet bekæmpede hans Skonhedshensyn og viste, som det hedder, „at det ikke paa en grundig Maade havde kunnet sætte sig ind i Sagen". Af Fordelene ved Prof. M.'s Plan „udpeges" dernæst Følgende: Som ved alle tidligere Planer er det foreslaaet, at tilkaste samtlige Canaler og den gamle Dof. Det er paatænkt at nedrive Høistolen samt senere hen et Hjørne mellem Høistolen og Charlottenborg og „naar en heldig Pladsvaade eller en dristig Beslutning af Rigsdagen skaffer os af med den i flere Henseender mindre heldige Theaterbygning, er der forbeholdt en bedre Byggeplads til et nyt Theater, til en Bankbygning, til Fiskerhaller og til en ny Høistole". Det fremhæves, hvorledes der efter Prof. M.'s Plan skal anlægges brede og lige Gader, der give smukke Udsigter og fri Luft, og yttres endelig den Mening, at det hele Dvarteer, saaledes som foreslaaet, vil svare til de Fordringer, „vort Aarhundrede stiller til et saadant Foretagende". Sluttelig anstiller Prof. M. nogle Betragtninger over Indtægten ved Salget af Byggegrundene, hvis den Priis af 10 Rdl. pr. □ Alen, som han har calculeret, holder Stik, samt over Antallet af Byggegrunde, over Afjætteligheden af disse Byggegrunde o. s. v., hvorved jeg ikke skal opholde mig.

Det Punkt, jeg skal tillade mig nærmere at omtale, angaaer Spørgsmaalet: Om der ikke for Kjøbenhavns Commune kunde være nogen Betænkelighed ved at tillade Finansministeriet at tilkaste Gammelholms Canal, og om der ikke var tilstrækkelig Grund for mig til i Communes Interesje at raade til, at uddybe og istandsætte Gammelholms Canal, for derved og ved en Fortsættelse af samme at forbinde Slotsholmens Canal med Nyhavn, og saaledes ikke alene bevirke en stadig Strømning igjennem Nyhavn, som

for Tiden er et stillestaaende Vand, men desuden tilveiebringe en Mængde nye, udmærkede Anlægspladser i Midten af Byen for Skibe af den Slags, som pleie at lægge til i Nyhavn, og for hvilke der nu savnes tilstrækkelig Plads.

I den historiske Oversigt omtaler Professor Meldahl saa ofte, hvorledes han og alle Andre, som tidligere end han have udkastet Planer til Gammelholms Bebyggelse, have tilraadet at tilkaste Gammelholms Canal, hvorledes jeg var enesteende med mit Forslag o. s. v., at jeg maa troe, at han deraf vil have udtaget den Slutning, at det i sig selv er givet, at det maatte være urigtigt at anlægge en Canal som den, jeg havde anbefalet. Men jeg behøver naeppe at gjøre opmærksom paa, at et saadant Argument i dette Spørgsmaal er betydningsløst, idet det først er i de senere Aar, at Sundhedsautoriteterne have rejst grundede Klager over Nyhavns slette sanitære Forhold og navnlig, efter at Choleraen i Aaret 1853 og senere flere Sygdomme have raset omkring Nyhavn, have gjort opmærksom paa, at Tilveiebringelse af en stadig Strømning og Fornyelse af Vandet i Nyhavn maa anses for at være i hoi Grad ønskelig. Uden videre at ville indlade mig derpaa, skal jeg dog bemærke, at et saadant Argument maaskee kunde anvendes imod Prof. M. med en ganske anden Grad af Berettigelse, eftersom hans Plan til Gammelholms Bebyggelse, saa vidt jeg veed, gaaer ud paa at sloise alle nuværende Bygninger paa Gammelholm og at jævne hele Terrainet til en flad Mark for saa at kunne danne lige og brede Gader og smukke Udsigter; thi dette er uregelmæssigt noget Nyt, som Ingen før ham har tænkt paa, endsskønt det er den Maade, hvorpaa man lettest kommer ud over alle de Bæmskeligheder, som Andre have haft; men en saadan Plan fordrer da heller ikke med Nødvendighed noget stort Talent; thi det vilde være let paa samme Maade at omdanne hele Staden efter „vort Aarhundredes Fordringer", dersom man begyndte med at afbrænde eller nedrive hvert eneste Huus og Gaard, som findes i Staden og derefter paa den flade Mark ajskaf lige og brede Gader med store, regelmæssige Pladser.

Til at godtgjøre, at det er urigtigt, at omdanne og forlænge Holmens Canal, som jeg havde foreslaaet, fordres der altsaa andre Grunde. Professor Meldahl anfører i den Henseende, at Udgiften ved Gjenneførelsen af mit Forslag vilde beløbe sig til ca. 800,000 Rdl. og at han har paavist, at de af mig foreslaaede „Canal- og Raibredder samt Bro- og Gadeanlæg maatte anses

for utilstrækkelige og uhensigtsmæssige samt ikke passende til de For-
dringer, Nutiden stiller til slige Anlæg". Det er vist, at Professorens
har gjort, hvad han har kunnet, for at bevise dette; men Beviset
blev noget af det Uheldigste, jeg længe har seet. Professor
Melldahl gif nemlig i sin Fremstilling deraf for den nedsatte
Commission ud fra, at Finansministeriet som Eier af Gammel-
holm uden videre kunde tilkøbe den nuværende Canal og gøre sig
Grunden saa fordelagtig som muligt; men dette Hovedpunkt er
urigtigt; thi kun naar Kommunen giver Tilladelse til saadan
Tilkøbstning, kan den skee. Professor Melldahl sluttede nu videre,
at dersom Kommunen vil bibeholde Canalen, saa skal den betale
Gammelholm ti Rigsdaler for hver Quadratalen af Canalens
Areal, og uagtet Canalen jo existerer og gjør, at Gammelholm
kun er landskafst med den egentlige Stad paa to Punkter, nemlig
paa begge Sider af Charlottenborg — og forøvrigt ved en Staden
uvedkommende Bro over Canalen lige ud for Holmensgade har
sat sig i Forbindelse med Byen — saa sluttede han fremdeles, at
i Tilfælde af, at Kommunen bestemte sig for at beholde Canalen,
saa vilde det ikke være nok, om Kommunen betogede to Broer, som
jeg havde foreslaaet, paa de eneste to Punkter, hvor den landskafte
Forbindelse efter min Plan vilde blive afbrudt; men Kommunen
skulde da efter hans Mening lægge en tredje ny Bro over den
gamle Canal istedenfor den nuværende Bro, som tilhører Gammel-
holm. Men ikke nok dermed: Professor Melldahl opstillede
fremdeles den Fordring, at hvis Kommunen insisterede paa at
beholde den nuværende Canal, saa skulde den godtgjøre Finans-
ministeriet, hvad Gammelholm nu er mindre værd, end naar
Canalen tilkøbes, og dette calculerede han til een Rigsdaler pr.
Quadratalen. I sit Indlæg i denne Sag forlangte Professor M.
fremdeles, at hvis Gammelholms Canal skulde bibeholdes, saa
maatte hele Canalen flyttes saaledes, at den nuværende Gade paa
Byens Side langs Holmens Canal, som paa det smalleste Sted er
50 Fod bred og altsaa er bredere end alle andre Gader langs
Canalerne her i Staden, fik en Brede af 60 til 70 Fod, og Ud-
giften skulde naturligviis Kommunen bære. Paa lignende Maade
skulde Staden ikke alene overtage Gammelholms Bolværter, men
den skulde endog betogede og vedligeholde Halvdelen af Brolegningen
i Gaden langs Canalen paa Gammelholms Side o. s. v., og da
han derhos ikke tog noget Hensyn til, at en Canal som den fore-
saaede vilde indbringe betydelige Summer i Form af Bolværts-

penge, saa kom han endelig, igjennem denne Række af uholdbare
Slutninger og Paastande, til det Resultat, at Kommunen og
Havnevesenet skulde udrede en Sum af mellem 8 og 900,000 Rdl.
for at bibeholde og forlænge Canalen efter mit Forslag.

I mit Indlæg i denne Sag har jeg vist, at den største Sum,
Anlægget kunde komme til at koste Kommunen, vilde Alt i Alt være
300,000 Rdl. Rigtigheden heraf har Professor Melldahl ikke
kunnet modbevise, og derfor sigte de nuværende Meddelelser heller
ikke, at det vil koste Kommunen 800,000 Rdl. at forlænge og
istandsætte Gammelholms Canal, men kun, at mit Forslag vilde
medføre en Udgift af circa 800,000 Rdl. Men at heller ikke dette
er correct, vil fremgaae af det Følgende.

Mit Forslag om Bibeholdelsen af Gammelholms Canal stillede
jeg væsentligt af de foran berorte sanitære Grunde, men dog tillige
fordi jeg troer, at de Fleste ere enige i, at Njebenhavn har en stor
Mangel paa gode Anlægspladser for Skibe. Vandet i Njhavn er
som bekendt meget slet, isærdeleshed om Sommeren, da det saa at
sige aldrig fornyes, men i Regelen henstaaer i en gjærende
Tilstand hele Sommeren over, udviklende en Mængde Dunster,
som vistnok med Rette betragtes som skadelige for Sundheden. Det
er derfor i Virkeligheden heller ikke første Gang, at man har
foreslaaet at tilveiebringe en jævnlig Fornyelse af Vandet i Njhavn
ved at sætte den i Forbindelse med Gammelholms Canal; thi deels
har det været paatænkt at bygge en underjordisk Aqvædukt imellem
disse to Canaler, deels har Hr. Professor Hummel i Maret 1857
ligeformt foreslaaet at anlægge en aaben Canal, der tillige kunde
komme Skibsfarten til Gavn, imellem disse Canaler bag om
Charlottenborg. Af Skrivelser, som ere veglede mellem den over-
ordentlige Sundhedscommission og Havneadministrationen, fremgaaer
endvidere, at de sanitære Forhold i 1857 vare saa slette i Njhavn,
at man var betænkt paa at fordre Havnen rommet og Skibe formøent
at lægge til ved Njhavns Bolværter, hvis Havnevesenet ikke kunde
tilveiebringe en nødvendig Circulation og Fornyelse af Vandet i
Havnen. Fole vi hertil Erindringen om, hvorledes Choleraen
rafsede i Njhavn i Maret 1853, saa troer jeg, at det maa indrømmes,
at Njhavns sanitære Forhold ere af den Bestaaenhed, at det i en
meget høj Grad maa befrygtes, at den Lid kan komme, da det kan
blive en Nødvendighed at tilkøbe Njhavns Canal, naar man ikke
mere har det i sin Magt at kunne skaffe nogen Stromning tilveie
i den. Fra først af vil man da sandsynligviis begynde med den

øverste Deel fra Kongens Nytorv indtil Løldbodgaden, Noget som Professor M. endog selv har projecteret.

Jeg vil nu ikke tale om, at det seer smukt ud at see en Havn, som Nyhavn, fuld af Skibe, beliggende i Byens Midte, jeg vil heller ikke tale om, hvad Gaden ved Holmens Canal vilde vinde i Tid og Værdi, hvis Canalen blev sat i Stand som Skibshavn; men jeg vil kun henvise til det Tab, som det vil være for Byen, om man istedenfor at forøge Antallet af saadanne gode og bekvemme Anlægspladser, som den nye Canal imellem Holmens Kirke og Nyhavn vilde afgive, blev tvungen til at maatte opgive Nyhavn, som Anlægssted for Skibe, paa en Tid, da der bestandig klages over Mangel paa Anlægspladser. Angaaende det rene Pengetab, som Byen vilde lide ved Nyhavns Tilkastning, da skal jeg anføre, at Hr. Professor Meldahl i sit Overdrag har angivet Omkostningerne ved denne Canals Tilkastning, derunder indbefattet Expropriation af Bolværksstrækningerne, til en Sum af 330,000 Rdl., hvortil ikke saa usandsynligt vil komme Erstatning for Møringstab, hvis man uden de vedkommende Grundeieres Samtykke beslutter sig til at sloise Canalen.

Hvis Kommunen havde besluttet sig for Anlægget af den paa-pegede Canal, saa paastaer jeg, at man vilde have tilvebragt en Fornøjelse af Vandet, i Reglen flere Gange daglig, baade i denne Canal og i Nyhavn og derved, efter min Mening, fjernet enhver grundet Bekymring for skadelig Indflydelse af Canalerne, naar man blot efterhaanden fjernede de store Spildevandsløb, som nufortiden udmunde i Canalerne, og som i alle Tilfælde maa fjernes og føres ud i Stranden eller i det mindste i Strømmen, og man vilde da tillige paa et særdeles bekvemt Sted i Byen have erholdt et betydeligt Antal nye Liggepladser for Skibe og derved afhjulpet et stort Savn, og Alt dette vilde koste Kommunen 300,000 Rdl. Naar det derimod tillades Finansministeriet at tilkaste Holmens Canal uden at man i det mindste betinger sig, at det, hvis en Tilkastning af Nyhavn skulde blive nødvendig, skal være alle dermed følgende Udgifter, saa mister Kjøbenhavn foreløbig alle de omtalte nye Anlægspladser for Skibe, tilligemed den daglige Gjennemstrømning af Vand i Nyhavn, og hvis da denne Canal i Tiden skulde blive tilkastet, saa vil Byen endvidere ikke alene miste denne udmærkede, vel beliggende og meest søgte Liggeplads for Skibe, men man vil ovenikøbet komme til at udrede en Sum af mindst 330,000 Rdl. for at faae den vel begravet.

Efter som man altsaa følger mit Forslag eller Professor Meldahls Forslag, bliver der en væsentlig Forskjel:

A. For Kommunen vil denne Forskjel stille sig saaledes:

Hvis mit Forslag følges, saa vil Kjøbenhavn for en Sum af 300,000 Rdl. sikke sig to udmærkede, for Handel og Skibsfart heldigt beliggende Canaler; følger man derimod Professor Meldahls Plan, saa mister Kjøbenhavn først den ene og senere sandsynlig ogsaa den anden af disse Canaler og maa i saa Tilfælde desuden udrede en Sum af 330,000 Rdl. for at faae Nyhavn tilintetgjort.

B. For Finansministeriet vil Forskjellen derimod blive denne:

Følges mit Forslag, saa beholder Gammelholm den Værdi, som den paa Grund af sin Beliggenhed nu engang har; men følges derimod Professor Meldahls Plan, saa vinder Finansministeriet den hele Sum, som Gammelholms Terrain stiger i Pris, naar man tilkaster Gammelholms Canal, og desuden den Sum, som udkommer ved Salg af et større Antal Byggegrunde, end naar Canalen ikke tilkastes; og det Beløb, som Finansministeriet saaledes vil vinde, kan efter Hr. Professor Meldahl calculeres til over 400,000 Rdl.

Resultatet bliver altsaa: at en Tilkastning af Gammelholms Canal for Finansministeriet medfører en Gevinst af over 400,000 Rdl. og for Kjøbenhavn kan medføre en Udgift af over 330,000 Rdl. foruden Tabet af to for Handel og Skibsfart udmærkede, hensigtsmæssige Canaler, og det er dette Resultat, som jeg i Kommunens Interesse har søgt at forhindre.

Strasborg-Kehler Brobygning.

(Af polyteknisk Candidat Baggesen.)

Det vil sikkert være Læserne bekendt, at man nu slaar faste Broer over Rhinen mere end eet Sted. Ved Cöln er Rhinen seilbar, og for ikke at hindre Færdselen paa Floden, ligger Jernbanen saa høit, at Skibe med opreist Mast og Størsteen kunne seile frit igjennem under Broen, og det er dette, som udmærker den Cölner